

Martin Lačný

CEZHraničná Spolupráca A Regionálny Rozvoj

Pracovný zošit V.

CEZHRANIČNÁ SPOLUPRÁCA A REGIONÁLNY ROZVOJ

Pracovný zošit
V.

Martin Lačný

Pracovný zošit vydaný v rámci projektu
**„Zdieľanie know-how pre lepší manažment Schengenskej hranice medzi
Slovenskom / Ukrajinou a Nórskom / Ruskom”,**
CBC 01018

Projekt je podporený z Nórskeho finančného mechanizmu
a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.
*Program SK08 - Cezhraničná spolupráca: „Slovensko - Ukrajina:
Spolupráca naprieč hranicou” - „Slovakia - Ukraine: Cooperation across the Border”.*

Prešov 2017

CEZHRANIČNÁ SPOLUPRÁCA A REGIONÁLNY ROZVOJ

Pracovný zošit V.

SFPA
Slovak Foreign Policy Association

© Ing. Martin Lačný, PhD.

© RC SFPA, n.o., Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

Vydal:

ADIN, s.r.o. pre

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o.
a Filozofickú fakultu Prešovskej univerzity

Autor: Ing. Martin Lačný, PhD.

Recenzenti: Prof. RNDr. Robert Ištók, CSc.

Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

Doc. Anatolij Klučkovič

Užhorodská národná univerzita (Ukrajina)

Vydanie: prvé, 2017

Tlač a grafické spracovanie: ADIN, s.r.o.

Neprešlo jazykovou korektúrou.

SPOLUFINANCOVANIE:

Vydané v rámci projektu „**Zdieľanie know-how pre lepší manažment Schengenskej hranice medzi Slovenskom / Ukrajinou a Nórskom / Ruskom**“, CBC 01018

Výška projektového grantu: 619 454,- EUR. www.norwaygrants.org

Tento projekt je spolufinancovaný z Nórskeho finančného mechanizmu a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Program SK08 – Cezhraničná spolupráca: „Slovensko – Ukrajina:
Spolupráca naprieč hranicou“

ISBN 978-80-89540-88-4

4	ÚVOD
7	1. CEZHRANIČNÁ SPOLUPRÁCA A CEZHRANIČNÉ PODNIKANIE
9	1.1 Východiská a metodológia výskumu v projekte CBCED
11	1.2 Hlavné zistenia a závery výskumu cezhraničnej spolupráce a cezhraničného podnikania v projekte CBCED
21	2. REGIONÁLNY ROZVOJ POHRANIČIA
23	2.1 Analýza regionálneho rozvoja v prihraničných regiónoch
26	2.2 Multidimenzionálne meranie regionálneho rozvoja
32	Príloha: Prehľad rankingu prihraničných regiónov podľa indexu REPI
35	LITERATÚRA

ÚVOD

Hranice medzi rôznymi krajinami majú vo svojej podstate medzinárodný charakter. Tradične sa teda cezhraničné interakcie, vzťahy, relácie, chápali ako medzinárodné, resp. medzištátne záležitosti, ako záležitosti zahraničnej politiky, realizovanej predovšetkým centrálnymi politickými autoritami. Z tohto pohľadu však vyplýva okrem iného i to, že kým lokálne záležitosti v prihraničných regiónoch často zahŕňajú i celonárodné, resp. celoštátne aspekty, schopnosť a vôľa národných a nadnárodných aktérov, zaoberať sa partikulárnym vývojom pohraničia, bývajú spravidla limitované. Kým lokálne komunity v pohraničí vnímajú hranice a procesy hraničenia ako nie celkom medzinárodné a zároveň ako nie celkom domáce záležitosti (v zmysle vymedzenia pojmu *intermestic*), pre centrálné inštitúcie hranice zväčša predstavujú konkrétne limity suverenity, čiže akýsi logický medzník medzi vnútornou a zahraničnou politikou. Intenzita cezhraničných interakcií i spoločné problémy, zdieľané prihraničnými regiónmi na oboch stranách hranice, sa pritom často stávajú motiváciou pre zlepšovanie a zefektívňovanie komunikácie medzi vládami jednotlivých krajín.

V politických vedách sa počas uplynulých cca troch dekád postupne formoval osobitný smer pod názvom *border studies*, ktorý je zameraný na skúmanie nielen rozdeľujúcich (v zmysle *exclusion*), ale i spájajúcich (v zmysle *inclusion*) funkcií hranice pre regionálne a lokálne komunity žijúce na jej obidvoch stranách (Scott 2006a). Kým teda bola v politických vedách pri výskume hraníc a spoločensko-politických procesov súvisiacich s hranicami v minulosti hlavná pozornosť venovaná faktorom ovplyvňujúcim prijímanie rozhodnutí na úrovni vlád krajín zdieľajúcich spoločné hranice, v posledných cca troch dekádach sa predmetom výskumu postupne stali predovšetkým procesy hraničenia (*processes of bordering*), ktoré zahŕňajú exklúziu a inklúziu cezhraničných regionálnych a lokálnych komunít v kontexte rozdeľujúcich, resp. inkluzívnych funkcií hranice z hľadiska formovania ich predstáv o sociálnom, ekonomickom a politickom živote. Hlavná pozornosť sa v rámci súčasných konceptov *border studies* venuje faktorom ovplyvňujúcim správanie a prijímanie rozhodnutí zo strany regionálnych a lokálnych aktérov reprezentujúcich komunity na oboch stranách hranice. Predmetom záujmu sa stávajú ich motivácie pre rozvoj cezhraničnej spolupráce alebo naopak motivácie pre konfliktné vzťahy spôsobené politickými a ekonomickými faktormi, prípadne faktormi vyplývajúcimi z ich sociálnej a kultúrnej identity.

Pri skúmaní regionálneho rozvoja pohraničia sú štátne hranice chápané spravidla ako mnohostranné sociálne inštitúcie, nie len ako formálne politické markery zvrchovanosti. Hranice rámujú spoločenské a politické dianie a sú vytvárané prostredníctvom inštitucionálnych a diskurzívnych postupov rôznymi aktérmi na rôznych

úrovních. Detailná analýza rôznych prístupov k cezhraničnej spolupráci umožňujú vytvorenie know-how použiteľného pri vypracovávaní stratégií rozvoja prihraničných regiónov, ktoré vzhľadom na vyvíjajúci sa charakter hraníc zdieľajú podobné problémy a príležitosti. Z vedeckého hľadiska teda predstavuje agenda *border studies* výzvu, čo sa týka mapovania spoločenských, politických a ekonomických procesov v prihraničných regiónoch. Analytické výstupy mapujúce predpoklady a bariéry cezhraničnej spolupráce disponujú významným praktickým aspektom, nakoľko majú potenciál stať sa nástrojom budovania vzájomnej dôvery, spolupráce a regionálneho rozvoja prihraničných regiónov. Tieto sú z metodologického hľadiska chápané ako relatívne homogénny priestor, vymedzený fyzikálne a určený produkčnými funkciami, zdrojmi ekonomickej aktivity a logistickými nákladmi. Pripisujú sa im štyri základné atribúty, resp. charakteristiky – ekonomická úroveň, štruktúra ekonomickej aktivity, produkčné komplexy, vnútorné a vonkajšie väzby. Regionálna ekonomika vo svojej podstate funguje ako určitá špecifická časť celku a vykonáva v rámci tohto celku také funkcie, ktoré ju udržiavajú a rozvíjajú v kontexte vnútorných väzieb na národnú ekonomiku a špecifických vonkajších väzieb k medzinárodnému okoliu – predovšetkým ku geograficky najbližšiemu okoliu. Funkcionálne odlišnosti regionálnej ekonomiky v rámci národného hospodárstva spôsobujú, že rôznorodé regióny nemajú rovnaké potreby a priority a nereagujú na vonkajšie podnety rovnakým spôsobom. O ekonomike (na národnej i regionálnej úrovni) teda uvažujeme ako o heterogénnom systéme. Táto heterogénnosť sa prejavuje v podobe regionálnych disparít a špecifik jednotlivých segmentov regionálnej ekonomiky.

V rámci pracovného zošita *Cezhraničná spolupráca a regionálny rozvoj* majú študenti možnosť získať prehľad o dvoch významných výskumných projektoch, reprezentujúcich pohľad európskej školy *border studies* na danú problematiku.

Výskumný projekt pod názvom *Výzvy a perspektívy cezhraničnej spolupráce v kontexte rozširovania EÚ* (akronym CBCED) bol realizovaný v rokoch 2006-2008. Výskumný tím viedol profesor David Smallbone z Kingston University (UK), projekt bol financovaný Európskou úniou v rámci 6. rámcového programu. Súhrnná informácia o výstupoch projektu je dostupná v Smallbone, Welter, Xheneti (2012) ako aj v Smallbone, Xheneti, M. (2008). Predmetom výskumu boli lokálne politiky a iniciatívy podporujúce a rozvíjajúce cezhraničnú spoluprácu v regiónoch, ktoré z geografického i ekonomického hľadiska predstavujú perifériu vo vzťahu k národným teritóriám i k spoločnému trhu EÚ. Výskumnú vzorku tvorilo spolu 12 regiónov vo Fínsku, Nemecku, Grécku, Estónsku, Poľsku a Bulharsku (konkrétne išlo o regióny Bialá Podlaska, Zgorzelec, Seres-Drama-Thessaloniki, Florina-Edessa-Thessaloniki, Görlitz, Hochfranken, Kyustendil, Petrich, Ida-Viru, Juhovýchodné Estónsko, Južná Karelia, Tornio).

Výskumný projekt pod názvom *Európske regióny: vonkajšie hranice EÚ a bezprostrední susedia* (akronym EUBORDERREGIONS) bol realizovaný v rokoch 2011-2015. Výskumný tím viedol profesor James W. Scott z University of Eastern Finland, projekt bol financovaný Európskou úniou v rámci 7. rámcového programu. Predmetom záujmu výskumníkov boli identifikácia a vyhodnotenie možností regionálneho rozvoja v prihraničných regiónoch na oboch stranách vonkajšej hranice EÚ prostredníctvom analýzy politik a iniciatív cezhraničnej spolupráce. Hlavným cieľom bolo identifikovať výzvy pre ekonomickú, sociálnu a teritoriálnu kohéziu, ako aj rozvojový potenciál prihraničných regiónov na vonkajšej hranici EÚ od Barentsovho mora na severe, až po Stredomorie na juhu. Čiastkové ciele zahŕňali konsolidáciu poznatkov a európskeho výskumu v oblasti regionálneho rozvoja prihraničných regiónov, v oblasti vzájomných vzťahov medzi geopolitikou a procesmi regionálnej spolupráce a regionálneho rozvoja.

1. CEZHRANIČNÁ SPOLUPRÁCA A CEZHRANIČNÉ PODNIKANIE

Ciele:

- Na príklade konkrétneho výskumného projektu ozrejmiť problematiku cezhraničnej spolupráce a cezhraničného podnikania ako významných zdrojov regionálneho rozvoja;
- priblížiť metodologický prístup k výskumu hraníc a procesov hraničenia, založený na kvalitatívnej analýze viacerých rovin cezhraničnej spolupráce;
- načrtnúť a ozrejmiť súvzťažnosti medzi inštitucionálnym rámcom cezhraničnej spolupráce, politikami podporujúcimi cezhraničnú spoluprácu a podnikateľským prostredím v prihraničných regiónoch.

Terminologické penzum:

- cezhraničná spolupráca (Cross-border cooperation – CBC),
- cezhraničné podnikanie (Cross-border entrepreneurship – CBE),
- inštitucionálna rovina cezhraničnej spolupráce,
- aktéri cezhraničnej spolupráce,
- kvalitatívna analýza polo-štruktúrovaných rozhovorov,
- hustota (density) a typy cezhraničných iniciatív,
- „mäkké“ formy cezhraničnej spolupráce,
- inkluzívny a uzavretý charakter hraníc,
- intenzita cezhraničnej spolupráce,
- manažment hraníc,
- podporné politiky CBC a CBE.

Sprievodca štúdiom:

Výskumný projekt pod názvom *Výzvy a perspektívy cezhraničnej spolupráce v kontexte rozširovania EÚ* (akronym CBCED) bol realizovaný v rokoch 2006-2008. Výskumný tím viedol profesor David Smallbone z Kingston University (UK), projekt bol financovaný Európskou úniou v rámci 6. rámcového programu. Súhrnná informácia o výstupoch projektu je dostupná v Smallbone, Welter, Xheneti (2012) ako aj v Smallbone, Xheneti, M. (2008). Predmetom výskumu boli lokálne politiky a iniciatívy podporujúce a rozvíjajúce cezhraničnú spoluprácu v regiónoch, ktoré z geografického i ekonomického hľadiska predstavujú perifériu vo vzťahu k národným teritóriám i k spoločnému trhu EÚ. Výskumnú vzorku tvorilo spolu 12 regiónov vo Fínsku, Nemecku, Grécku, Estónsku, Poľsku a Bulharsku (konkrétne išlo o regióny Biela Podlaska, Zgorzelec, Seres-Drama-Thessaloniki, Florina-Edessa-Thessaloniki, Görlitz, Hochfranken, Kyustendil, Petrich, Ida-Viru, Juhovýchodné Estónsko, Južná Karelia, Tornio).

Čas potrebný na preštudovanie kapitoly: 1 hodina

1.1 Východiská a metodológia výskumu v projekte CBCED

V kontexte procesu rozširovania EÚ si výskumníci všimli okrem národného i špecifický nadnárodný rozmer – po rozšírení EÚ sa v prípade tzv. nových prihraničných regiónov, ležiacich pri vonkajšej hranici EÚ, prehĺbili regionálne disparity a zvýšil sa význam cezhraničnej spolupráce ako potenciálneho nástroja regionálneho rozvoja. Východiskovým modelom kombinovaného kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu boli tri vzájomne prepojené roviny cezhraničnej spolupráce (CBC):

- Typy inštitucionalizovanej CBC so zapojením lokálnych autorít a podnikateľov;
- Podnikateľské prostredie a rozvoj podnikania v prihraničných regiónoch (vrátane špecifik štátnej regulácie a implikácií pre cezhraničný obchod a kooperáciu);
- Opatrenia a infraštruktúra, podporujúce rozvoj podnikania a ich efektívnosť.

*Roviny
cezhraničnej
spolupráce*

Ako základné zdroje informácií boli použité:

- Regionálne štatistiky a správy;
- Polo-štruktúrované rozhovory s aktérmi CBC (lokálne/regiónálne autority, obchodné a priemyselné komory, regionálne/lokálne rozvojové agentúry, univerzity, mimovládne organizácie) a obyvateľmi/domácnosťami v analyzovaných regiónoch. Primárny zber dát kvalitatívneho charakteru (vzorka v každom skúmanom regióne zahŕňala 10-15 lokálnych aktérov CBC, 5-8 organizácií na podporu podnikania, 20 podnikateľov, 15 domácností) slúžil na získanie informovaných pohľadov na regionálny rozvoj, podnikanie v regióne a na cezhraničnú spoluprácu;
- Stretnutia expertov v analyzovaných regiónoch.

*Zdroje
informácií
o CBC*

Kvalitatívna (deduktívna a induktívna) analýza štruktúrovaných rozhovorov bola následne založená na vytvorení typológie tém, resp. kategórií (po preklade rozhovorov do angličtiny bol na tento účel použitý analytický software NVIVO).

Konceptualizácia výskumu cezhraničného podnikania (CBE) bola založená na poznatkoch, podľa ktorých býva v prihraničných regiónoch práve cezhraničné podnikanie motorom regionálneho roz-

Cezhraničné podnikanie a regionálny rozvoj

voja, nakoľko je tu možnosť prosperovať z geografickej blízkosti trhov a nižších logistických nákladov, ako aj možnosť dosahovať úspory z rozsahu výroby (*economies of scale*) v dôsledku zdieľania zdrojov. Rozšírený trh môže podporiť rozvoj niektorých sektorov lokálnych ekonomík a viaceré aktivity logistického charakteru sa môžu stať významným zdrojom pozitívnych externalít v prihraničných regiónoch na oboch stranách hranice. V prípade prihraničných regiónov v okolí vonkajšej hranice EÚ môže byť limitujúcim faktorom lokálnych trhov nízka kúpna sila, ktorá zároveň motivuje lokálne firmy k snahe expandovať na susednom zahraničnom trhu. Inštitucionálna spolupráca medzi prihraničnými regiónmami pritom má potenciál napomáhať k vytváraniu a udržiavaniu dlhodobu udržateľných cezhraničných partnerstiev. Predchádzajúce výskumy (Pozri napr. Dimitrov, et al. 2003, Huber, 2003, Paas, 2003, Perkmann, 2003, Perkmann, 2005) identifikovali tiež skutočnosť, že v skúmaných procesoch cezhraničnej spolupráce a cezhraničného podnikania zohráva významnú úlohu i heterogenita prihraničných regiónov, čo sa týka dosiahnutej úrovne ekonomického rozvoja, formálnych a sociálnych inštitucionálnych štruktúr, jazykovej a etnickej diferenciácie. Táto heterogenita pritom zvykne ovplyvňovať ekonomické procesy dlhodobo – a to aj po zániku formálnych i fyzických hraníc, ktoré majú vo vzťahu k prihraničným regiónom rôzne politické implikácie.

Výskum CBC a CBE

Analýza cezhraničného podnikania v skúmaných regiónoch bola v projekte CBCED orientovaná na dva relevantné elementy – na spôsobilosť riadiacich štruktúr (štandardná verejná správa a špecializované medziregionálne komisie/pracovné skupiny, a pod.) a na spôsob a mieru zapojenia podnikateľov do koncipovania a realizácie lokálnych/regionálnych politík. Predmetom záujmu boli jednak inštitucionalizované formy cezhraničnej spolupráce a riadiace štruktúry, ako aj politiky priamo či nepriamo ovplyvňujúce cezhraničné podnikanie. Smallbone (pozri Smallbone, Xheneti, 2008) vymedzil špecificky vo vzťahu k tranzitívnym ekonomikám šesť základných rovín, v rámci ktorých vlády môžu vplyvať na malé a stredné podniky v prihraničných regiónoch:

- Hospodárska (makroekonomická) politika a jej vplyv na motiváciu investovať a podnikať;
- Náklady na dodržiavanie právnych predpisov;
- Daňový systém (miera daňového zaťaženia, frekvencia zmien v daňovej legislatíve, metódy výberu daní);

- Vplyv vlády na rôznorodosť trhových inštitúcií;
- Vplyv vlády na vnímanie významu podnikania/podnikateľských aktivít verejnosťou (vzdelávací systém, prezentované postoje vlády k podnikaniu a súkromnému vlastníctvu, správanie politikov a úradov pri jednaní so súkromnými firmami);
- Priame zásahy na podporu malého a stredného podnikania v regiónoch.

1.2 Hlavné zistenia a závery výskumu cezhraničnej spolupráce a cezhraničného podnikania v projekte CBCED

Inštitucionálna rovina cezhraničnej spolupráce predstavuje dôležitý mechanizmus, vytvárajúci príležitosti pre dlhodobú a udržateľnú kooperáciu medzi podnikateľskými subjektmi. Výsledky výskumu poukazujú na značné rozdiely v intenzite, dĺžke a charaktere spolupráce medzi lokálnymi autoritami v prihraničných regiónoch. Ako príklad možno uviesť kontrastné rozdiely medzi regiónom Tornio/Happaranda vo fínsko-švédskom pohraničí, kde rozvoj CBC dlhodobo dosahuje vysokú úroveň (dlhodobá kooperácia v rámci projektov financovaných fondmi EÚ, napr. spolufinancovanie výstavby spoločnej čističky odpadových vôd), a bulharskými prihraničnými regiónmi, v ktorých má cezhraničná spolupráca limitovaný a krátkodobý charakter.

*Inštitucionálna
rovina
cezhraničnej
spolupráce*

Analytický pohľad na inštitucionálnu rovinu cezhraničnej spolupráce bol v projekte CBCED založený na analýze *hustoty* (density – dlhodobé vs. projektové iniciatívy) a *typov* CBC iniciatív. Prehľad zistení v analyzovaných prihraničných regiónoch je spracovaný v nasledujúcej tabuľke:

CBC iniciatívy na úrovni miestnych samospráv		
	<i>Dlhodobá spolupráca</i>	<i>Projektové iniciatívy</i>
<i>Komplexná spolupráca medzi správnymi orgánmi</i>	Rada pre spoluprácu prihraničných regiónov (Juhovýchodné Estónsko)	Asociácia lokálnych rád Euroregiónu Bug (Biala Podlaska)
	Sekretariát spolupráce Twin City (Tornio)	Spolupráca typu Twin City (INTERREG IIIA) (Zgorzelec)
	Provincia Bothniesz (Tornio)	Únia obcí a miest kraja Ida Viru (Ida Viru)
	Zmluva o spolupráci medzi partnerskými mestami (Južná Karelia)	Spolupráca typu Twin City (Serres – Veliko Tarnovo)
<i>Kultúra/architektúra/šport</i>	Spoločný samosprávny orgán Europe City (Zgorzelec – Görlitz)	
<i>Podnikanie</i>	Provincia Bothniesz (Tornio)	EstRuCom (PHARE) (Idu Vira)
	Zmluva o spolupráci medzi partnerskými mestami (Južná Karelia)	Únia obcí a miest Setomaa (Juhovýchodné Estónsko)
Mimovládne CBC iniciatívy		
<i>Business networking</i>	Regionálna organizácia Federácie Fínskych Podnikateľov (Tornio)	
	Technopolis Technology Centre (Južná Karelia)	
	Spolupráca obchodných komôr (Zgorzelec, Juhovýchodné Estónsko, Hochfranken, Serres)	

Spracované podľa: Smallbone, Xheneti, M. (2008).

Prehľad dlhodobých a projektových CBC iniciatív v sledovaných prihraničných regiónoch poukazuje na úspešnú a udržateľnú spoluprácu v prípadoch, kedy partneri na oboch stranách hranice z cezhraničnej spolupráce obojstranne profitujú, vnímajú že sú v pozícii rovnocenných partnerov, prípadne sa snažia o synergiu pri využívaní grantových príležitostí na financovanie projektov. Hoci najčastejšou formou inštitucionalizovanej cezhraničnej spolupráce sú v sledovaných regiónoch dohody medzi lokálnymi samosprávami, zamerané na „mäkké“ aspekty CBC (kultúra, šport, vzdelávanie, infraštruktúra), možno ich považovať za potenciálny základ dlhobodej a udr-

žateľnej spolupráce medzi prihraničnými regiónmi. Rozdielna intenzita inštitucionalizovanej cezhraničnej spolupráce pritom môže vyplývať z rozdielneho charakteru hraníc. V niektorých prípadoch ide o situáciu, kedy sa partnermi CBC stávajú regióny „starých“ členských krajín EÚ (napr. Nemecko, Grécko), hraničiace s regiónmi „nových“ členských krajín EÚ (Poľsko, ČR, Bulharsko). V takýchto prípadoch prihraničné regióny profitujú z výmeny informácií a skúseností, ako aj zo vzájomnej pomoci pri uchádzaní sa o financovanie rôznych projektov z fondov EÚ.

V bulharských prihraničných regiónoch výskumníci konštatovali nízku úroveň povedomia o potenciálnych ziskoch plynúcich z cezhraničného podnikania a cezhraničnej spolupráce, a to rovnako na úrovni spoločenských aktérov, ako aj medzi bežným obyvateľstvom. Toto nedostatočné povedomie v kombinácii s nízkou úrovňou kompetencií samospráv a limitovanými zdrojmi prispieva k pasívnemu prístupu k CBC iniciatívam. Podobná situácia bola identifikovaná v prípade poľského regiónu Biała Podlaska, hraničiaceho s Bieloruskom a fínskeho regiónu Južná Karelia, hraničiaceho s Ruskou federáciou. V oboch spomínaných prípadoch zohrávali navyše významnú úlohu i negatívne skúsenosti z pokusov miestnych samospráv o spoluprácu s východným cezhraničným partnerom. Vo všeobecnosti sa ako problematická javí cezhraničná spolupráca na vonkajšej hranici EÚ (v prípade skúmaných regiónov na hraniciach s Ruskou federáciou, Bieloruskom, Macedónskom). Prekážajúcim faktorom tu nie je výlučne charakter schengenskej hranice, významnými bariérami CBC a CBE iniciatív sú i centralizované správne systémy v spomínaných krajinách za vonkajšou hranicou EÚ. V kombinácii s politickými tendenciami medzi susediacimi krajinami sa javí práve rozdielny charakter samosprávy (najmä v prípadoch kedy lokálne autority de facto nemôžu rozhodovať bez konzultovania, resp. bez súhlasu centrálnych autorít) ako bariéra komplikujúca podmienky pre budovanie a udržateľnosť CBC iniciatív a partnerstiev.

Úloha euroregiónov ako špecifickej formy inštitucionalizovanej cezhraničnej spolupráce má zahŕňať formalizáciu a inštitucionalizáciu CBC iniciatív, resp. tzv. „policy entrepreneurship“. Analýza primárnych a sekundárnych dát o pôsobení týchto štruktúr v analyzovaných regiónoch viedla k niekoľkým záverom o ich vplyve na CBC a CBE:

*Úloha
euroregiónov*

- Euroregióny vznikajú za účelom zabezpečenia prílevu financií z fondov EÚ pri riešení spoločných záujmov na oboch stranách hranice. Ich funkčnosť závisí od schopnosti prepájať lokálnych aktérov a iniciatívy na oboch stranách hranice. V analyzovaných regiónoch výskumníci neidentifikovali dobre ukotvené rozvojové iniciatívy, konštatovali naopak problémy vznikajúce z titulu rozdielov v kompetenciách a zdrojoch na oboch stranách hraníc. Ako efektívnejšie sa javí pôsobenie štruktúr, ktoré sú zamerané na konkrétne úlohy (task specific structures), nie na konkrétne teritórium (territorially organised structures).
- Status a vnímanie hranice aktérmi z oboch strán má významný vplyv na formy CBC a úroveň ich inštitucionalizácie. Príklady Euroregiónov lokalizovaných v „nových“ členských krajinách poukazujú na problematickú situáciu ohľadom inštitucionalizácie CBC iniciatív pred vstupom do EÚ (vzhľadom na vízový režim, rozdielne schémy financovania projektov, a pod.). Menšie problémy boli v niektorých Euroregiónoch respondentmi indikované v súvislosti s podozrievavosťou a pocitom vykorisťovania druhou stranou.
- Euroregióny pôsobiace v skúmaných regiónoch vo všeobecnosti neboli schopné vytvárať silné vertikálne a horizontálne koordinačné väzby.
- Vo väčšine prípadov Euroregióny vyvinuli len nepatrné úsilie o vytvorenie horizontálnych väzieb s podnikateľskými asociáciami a organizáciami podporujúcimi podnikateľské aktivity – napriek tomu že mnohé Euroregióny majú ako jeden z cieľov definovaný rozvoj turizmu.

Euroregióny neboli zmieňované respondentmi z radov podnikateľov, čo nasvedčuje tomu, že pre nich nepôsobia ako sprostredkovatelia kontaktov a informácií iniciujúcich CBC a CBE. Aktivity Euroregiónov sa sústreďujú skôr na mäkké formy spolupráce medzi lokálnymi autoritami. Aby však mohli reagovať na potreby prihraničných regiónov, musia sa sústrediť predovšetkým na vytváranie horizontálnych a vertikálnych kapacít a lokálnych synergií, mobilizujúcich všetky zainteresované subjekty k proaktívnemu prístupu k CBC a CBE.

*Lokálna/
regionálna
zodpoved-
nosť za regi-
onálny rozvoj*

Primárne a sekundárne dáta poukázali tiež na vplyv miery autonómie lokálnej samosprávy v kombinácii s charakterom hranice na rozvoj cezhraničnej spolupráce a cezhraničných partnerstiev.

V regiónoch s typicky nižšou mierou autonómie regionálnej alebo miestnej samosprávy registrujeme menší rozsah a nižšiu intenzitu angažovanosti týchto štruktúr, čo sa týka regionálneho rozvoja a podpory cezhraničnej spolupráce. Relatívne autonómne lokálne štruktúry výskumníci identifikovali v nemeckých, poľských, estónskych a gréckych regiónoch, nižšiu mieru autonómie vykazovali lokálne autority v skúmaných regiónoch Bulharska a Fínska. Charakter hranice, jej inkluzívny alebo uzavretý charakter (ako je možné vidieť v nasledujúcej tabuľke) taktiež predstavuje významný faktor, ktorý zásadne ovplyvňuje sklon k podpore cezhraničnej spolupráce.

Stupeň autonómie regionálnej/lokálnej samosprávy	Intenzita cezhraničnej spolupráce		
	Zavedená CBC	Narastajúca CBC	Obmedzená CBC
<i>Autonómne regióny</i>		Görlitz Hochfranken Zgorzelec Serres	Biała Podlaska Juhovýchodné Estónsko Ida Viru Florina
<i>Regióny s limitovanou autonómiou</i>	Tornio	Petrich	Južná Karelia Kystendil
Charakter hraníc	Intenzita cezhraničnej spolupráce		
	Zavedená CBC	Narastajúca CBC	Obmedzená CBC
<i>Obojstranne inkluzívny</i>	Tornio		
<i>Inkluzívny/nedávno zmenený na inkluzívny</i>		Görlitz Hochfranken Zgorzelec Serres Petrich	
<i>Inkluzívny/uzavretý</i>			Florina Južná Karelia
<i>Nedávno zmenený na inkluzívny/uzavretý</i>			Ida Viru Kystendil

Spracované podľa Smallbone, Xheneti, 2008.

Napríklad v prípade Tornia sú kľúčovými faktormi ovplyvňujúcimi CBC a CBE inkluzívny charakter hranice so Švédskom a proaktívna autonómna samospráva (významný vplyv má tiež dlhodobá skúsenosť s pozitívnymi efektmi CBC a CBE a široké povedomie o týchto benefitoch v regióne). V prípade iného fínskeho regiónu Južná Karelia, kde je naopak charakter hranice s Ruskou federáciou diametrálne odlišný, cezhraničná spolupráca má len limitovaný rozsah.

Sumárne konštatovania výskumníkov ďalej poukazujú na skutočnosť, že najlepšiu perspektívu pre rozvoj CBC vykazujú prihraničné regióny s inkluzívnym charakterom hranice, schopné využiť komplementarity susediacich prihraničných regiónov. Limitovaný rozsah a intenzita cezhraničnej spolupráce je naopak typická pre prihraničné regióny s uzavretým charakterom hranice, s obmedzenými zdrojmi, obmedzenou inštitucionálnou kapacitou a kompetenciami miestnych samospráv. Uzavretý charakter hranice limituje cezhraničnú spoluprácu v relatívne menšej miere v prípade prihraničných regiónov v „starých“ členských krajinách EÚ v dôsledku dlhodobejšej a lepšej skúsenosti s CBC iniciatívami.

*Podnikatelia
a politické
procesy*

Jedným z kľúčových princípov dobrej politickej praxe, pokiaľ ide o regionálny rozvoj a podporu malých a stredných podnikov v prihraničných regiónoch, je zavedenie dialógu medzi štátnou správou, samosprávou a reprezentantmi podnikateľskej sféry. Sumárne možno označiť ako politiky ovplyvňujúce prostredie pre CBC a CBE:

- Politické vzťahy medzi národnými vládami;
- Vízový režim;
- Colné procedúry;
- Rozdiely v legislatíve a ich aplikácia medzi krajinami (rozdielna certifikácia tovarov, rôzne povolenia a licencie, rozdielne meny a menové riziká, rozdielne vodičské preukazy, a pod.);
- Širšie aspekty regulácie (náklady na dodržiavanie predpisov, prehľadnosť daňového systému a daňové zaťaženie, vymožiteľnosť zmlúv, byrokracia, korupcia);
- Politiky ovplyvňujúce regionálne podnikateľské prostredie (infraštruktúra, regionálny marketing, regionálne rozvojové politiky, koordinácia vládnych a regionálnych programov a politík).

V praxi registrujeme rozdiely medzi skúmanými regiónmi, čo sa týka dosiahnutého stupňa spolupráce medzi verejným sektorom a podnikateľmi. Aj keď vo všeobecnosti podnikatelia v skúmaných regiónoch indikovali relatívne malý dosah na praktické politické rozhodnutia, výskum poukázal na rozdiely vo vnímaní príležitostí pre dialóg podnikateľov s decíznou sférou, či verejným sektorom ako takým. V regiónoch ako je napríklad Biela Podlaska alebo Kyustendil dominoval názor, že miestni podnikatelia nemôžu zmeniť aktuálny stav, v ktorom sa legislatívne a politické opatrenia realizujú bez ohľadu na záujmy podnikateľskej sféry a že je potrebné posilniť vplyv miestnych obchodných komôr a podnikateľských zväzov, ako aj zvýšiť mieru zainteresovanosti týchto štruktúr do problémov a potrieb miestnych podnikateľských komunit. V ďalších skúmaných regiónoch miestni podnikatelia identifikovali existujúce mechanizmy (obchodné komory, zamestnávateľské zväzy, a pod.) a príležitosti pre lobing, prostredníctvom ktorých môžu vplývať na koncipovanie a realizáciu konkrétnych politík. Na základe svojich predošlých skúseností však boli skeptickí, čo sa týka efektívnosti týchto mechanizmov a príležitostí vo vzťahu k veľkosti zmien, ktoré by bolo možné ich prostredníctvom dosiahnuť. Vo všeobecnosti podnikatelia v skúmaných prihraničných regiónoch nepovažovali vládu, regionálnu či miestnu samosprávu za partnerov, čo má negatívny dopad na dôveru v inštitúcie a zaužívané mechanizmy pre dialóg s nimi. Výskum teda poukázal na prioritnú potrebu predovšetkým nových členských krajín EÚ – zintenzívniť snahu o zapojenie lokálnych podnikateľských subjektov do politických procesov smerujúcich k podpore CBC a CBE v prihraničných regiónoch. Z hľadiska motivácie je veľmi dôležité, aby podnikatelia vnímali podporu zo strany lokálnych/regionálnych autorít.

Na základe skúseností podnikateľov v skúmaných prihraničných regiónoch s uzavretým charakterom hranice boli identifikované problémové momenty súvisiace s manažmentom hraníc, bránia- cie, resp. komplikujúce rozvoj CBE:

- Diskrečná právomoc a ofenzívny prístup colníkov;
- Dlhé čakacie doby na hraniciach a zdĺhavý proces colných procedúr;
- Vysoká miera korupcie na colniciach a colných úradoch;
- Byrokratický charakter colných procedúr.

Manažment hraníc

Podporné politiky

Na úrovni domácností výskum poukázal na skutočnosť, že proces rozšírenia EÚ a jeho efekty boli v daných prihraničných regiónoch vnímané skôr negatívne. Vo vyjadreniach respondentov s výnimkou regiónu Zgorzelec v Poľsku prevažujú formulácie označujúce negatívne efekty (rast cien, útlm drobného cezhraničného obchodu ako významného zdroja príjmov v regióne, nový vízový režim v prípade novej vonkajšej hranice EÚ, obmedzenia pri dovoze a vývoze tovarov, dlhšie rady na hraničných prechodoch, a pod.). To podčiarkuje potrebu politik nasmerovaných na zatraktívnenie prihraničných regiónov pre investorov i na podporu lokálneho malého a stredného podnikania, ako aj na asistenciu pri rekvalifikácii drobných obchodníkov s cieľom zvýšiť ich šance na trhu práce a podporu ekonomického vzdelávania v prihraničných regiónoch.

Fínske a nemecké regióny disponujú spomedzi analyzovaných prihraničných oblastí najrozvinutejšou podpornou infraštruktúrou a inštitucionálnym zázemím podporujúcim miestne podnikanie. V týchto regiónoch nájdeme tiež príklady organizácií špecializovaných na podporu CBE (napr. *Cross Border Chamber and Information Centre in Tornio/Happaranda*). V nových členských krajinách EÚ (v rámci výskumnej vzorky boli zahrnuté prihraničné regióny Bulharska, Estónska, Poľska) je takáto infraštruktúra pomerne málo rozvinutá. Výskumníci konštatovali, že úroveň rozvoja infraštruktúry podporujúcej CBC a CBE pozitívne koreluje s množstvom a intenzitou CBC iniciatív v skúmaných prihraničných regiónoch.

V skúmaných regiónoch boli síce identifikované príklady politik zameraných na podporu CBC a CBE ako významných nástrojov regionálneho rozvoja, len ojedinele však možno hovoriť o ich strategickom zameraní. Systematická podpora CBC a CBE chýba najmä v prihraničných regiónoch „nových“ krajín EÚ. V rámci analýzy boli tiež popísané konkrétne potreby podpory malého a stredného podnikania v prihraničných regiónoch:

- potreba finančnej podpory malých a stredných podnikov (najmä podpora nových investícií),
- potreba kvalifikovanej pracovnej sily v prihraničných regiónoch (potreba rozvoja vzdelávacej a ekonomickej infraštruktúry v prihraničných regiónoch, potreba zmierniť odlev mladých ľudí z prihraničných oblastí),

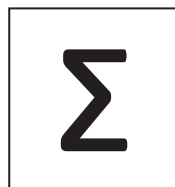
- potreby priamo súvisiace s nadviazaním kontaktov, právnym poradenstvom a realizáciou CBC.

Empirický výskum poukázal i na problémy komplikujúce cezhraničné podnikateľské aktivity z dôvodu pomerne častých zmien v colných procedúrach a/alebo procedúrach, ktoré predlžujú čas, resp. navyšujú náklady na cezhraničné aktivity (tento problém sa týka predovšetkým regiónov hraničiacich s Ruskou federáciou a Macedónskom). Projektom podporujúcim CBC a CBE by z tohto hľadiska pomohlo intenzívnejšie zapojenie lokálnych autorít a systematická snaha odstrániť bariéry cezhraničného pohybu osôb a tovaru (napr. čo sa týka miestnej infraštruktúry a manažmentu hranice), ako aj začlenenie podpory CBC a CBE do širšieho kontextu programov regionálneho rozvoja.

Zhrnutie:

Výskumný projekt CBCED priniesol z metodologického hľadiska zaujímavý pohľad na cezhraničnú spoluprácu a cezhraničné podnikanie v prihraničných regiónoch s rozdielnym charakterom hranice, rôznou úrovňou rozvoja inštitucionálneho rámca a infraštruktúry. Výsledky analýzy poukázali na dynamiku zmien v procesoch hraničenia v prípade regiónov alokovaných v nových členských krajinách EÚ a na rozdielne podmienky pre cezhraničnú spoluprácu a cezhraničné podnikanie v prípade uzavretého a inkluzívneho charakteru hranice.

Výsledky výskumu prispievajú tiež k identifikácii pomáhajúcich a prekážajúcich faktorov cezhraničnej spolupráce a cezhraničného podnikania, pričom výskum potvrdil význam CBC a CBE ako dôležitých faktorov regionálneho rozvoja prihraničných regiónov.

Úlohy k textu:

1. *Pokúste sa identifikovať a stručne popísať jednotlivé roviny cezhraničnej spolupráce v niektorom z prihraničných regiónov SR.*
2. *Vyhľadajte informácie o politikách podporujúcich cezhraničnú spoluprácu a cezhraničné podnikanie v prostredí prihraničných regiónov SR.*

Kontrolné otázky:

1. *Stručne popíšte metodologický rámec výskumného projektu CBCED.*
2. *Za pomoci Smallboneovej klasifikácie vymedzte roviny, v ktorých môžu vlády vplývať na podnikateľské prostredie v prihraničných regiónoch.*
3. *Ktoré politiky bezprostredne ovplyvňujú CBC a CBE?*

2. REGIONÁLNY ROZVOJ POHRANIČIA

Ciele:

- Priblížiť metodologické inštrumentárium, používané pri multi-dimenzionálnom meraní regionálneho rozvoja pohraničia;
- Na základe výstupov konkrétneho výskumného projektu poukázať na paralely a na rozdiely v úrovni ekonomickej vyspelosti skúmaných prihraničných regiónov.

Terminologické penzum:

- ekonomická výkonnosť regiónov,
- sektorová analýza regiónov,
- Index regionálnej ekonomickej výkonnosti (Regional Economic Performance Index – REPI),
- ranking prihraničných regiónov,
- benchmarking,
- klastrová analýza.

Sprievodca štúdiom:

Výskumný projekt pod názvom *Európske regióny: vonkajšie hranice EÚ a bezprostrední susedia* (akronym EUBORDERREGIONS) bol realizovaný v rokoch 2011 – 2015. Výskumný tím viedol profesor James W. Scott z University of Eastern Finland, projekt bol financovaný Európskou úniou v rámci 7. rámcového programu. Predmetom záujmu výskumníkov boli identifikácia a vyhodnotenie možností regionálneho rozvoja v prihraničných regiónoch na oboch stranách vonkajšej hranice EÚ prostredníctvom analýzy politík a iniciatív cezhraničnej spolupráce. Hlavným cieľom bolo identifikovať výzvy pre ekonomickú, sociálnu a teritoriálnu kohéziu, ako aj rozvojový potenciál prihraničných regiónov na vonkajšej hranici EÚ od Barentsovho mora na severe, až po Stredomorie na juhu. Čiastkové ciele zahŕňali konsolidáciu poznatkov a európskeho výskumu v oblasti regionálneho rozvoja prihraničných regiónov, v oblasti vzájomných vzťahov medzi geopolitikou a procesmi regionálnej spolupráce a regionálneho rozvoja.

Čas potrebný na preštudovanie kapitoly: 1 hodina

2.1 Analýza regionálneho rozvoja v prihraničných regiónoch

Praktický aspekt výskumného projektu pod názvom *Európske regióny: vonkajšie hranice EÚ a bezprostrední susedia* (akronym EUBORDERREGIONS) spočíval v snahe identifikovať pomocou prípadových štúdií relevantné štrukturálne a sociálne faktory podmieňujúce perspektívy budúceho rozvoja a porozumieť ako lokálne komunity vnímajú a interpretujú regionálny rozvoj v širšom európskom kontexte. Analyzované regióny boli pritom chápané ako „laboratóriá“ regionálnej/cezhraničnej spolupráce. Úlohou výskumníkov bolo popísať a analyzovať spôsoby akými sa formulujú a implementujú regionálne rozvojové politiky a do akej miery sú tieto politiky reálne účinné.

Zameranie
projektu
EUBORDER-
REGIONS

Súčasťou výskumu bol i porovnávací test (benchmarking) regionálneho rozvoja v analyzovaných prihraničných regiónoch na báze Indexu regionálnej ekonomickej výkonnosti (Regional Economic Performance Index – REPI). Výskumná vzorka zahŕňala spolu 139 regiónov (definovaných na báze NUTS-2) na oboch stranách vonkajších hraníc EÚ. Portfólio pozostávalo z prihraničných regiónov v rámci EÚ 27 – šlo o regióny Fínska, Estónska, Lotyšska, Litvy, Poľska, Slovenskej republiky, Maďarska, Rumunska, Bulharska, Grécka, Slovinska, Talianska, Francúzska, Španielska a Portugalska, ďalej z regiónov Nórska, Švajčiarska a Islandu ako špecifických prihraničných regiónov, ako aj z regiónov Ruskej federácie, Bieloruska, Ukrajiny, Moldavska, Srbska, Bosny a Hercegoviny, Macedónska, Turecka, Albánska, Čiernej hory, Chorvátska, Maroka, Alžírka, Tuniska, Líbye a Egypta. Výhodiskom bola skutočnosť, že kým niektoré mestské centrá na oboch stranách vonkajšej hranice EÚ patria k ťahúňom národných ekonomík s vysokou hustotou obyvateľstva a kvalifikovanou pracovnou silou, pre iné prihraničné regióny je typická nízka produktivita a vysoká miera nezamestnanosti. Úlohou výskumníkov v tomto ohľade bolo analyzovať a popísať regionálne disparity medzi prihraničnými regiónmi na oboch stranách vonkajšej hranice EÚ, vyhodnotiť ich rozvojový potenciál, identifikovať zdroje a bariéry regionálneho rozvoja. Kľúčový význam z hľadiska ekonomického potenciálu a medzinárodnej konkurencieschopnosti majú faktory zahŕňajúce regionálne ekonomické aktíva (napr. dostupnosť kvalifikovaných pra-

covných síl, úroveň zručností, vybavenosť kapitálom, produktivita a technologická úroveň), významný vplyv na rozvojový potenciál regiónov však vykazujú i nehmotné faktory, akými sú napr. blízkosť univerzít, dostupnosť zdravotnej starostlivosti, dĺžka času potrebného na začatie podnikania, vnímanie korupcie, faktory osobnej bezpečnosti a bezpečnosti dopravy, a pod.

HDP per capita

Porovnanie HDP per capita (pri parite kúpnej sily z roku 2008 – PPS) v jednotlivých regiónoch poukázalo na niekoľko skutočností. HDP per capita dosahuje v priemere vyššie hodnoty v prihraničných regiónoch NUTS-2, ktoré sú súčasťou EÚ v porovnaní s prihraničnými regiónmami NUTS-2, ktoré ležia za vonkajšou hranicou EÚ (s výnimkou prihraničných regiónov Švajčiarska, Nórska a Islandu). Vzhľadom na svoju periférnu polohu dosahujú prihraničné regióny spravidla nižšie hodnoty HDP per capita v porovnaní s národnými priemermi (s výnimkou prihraničných regiónov, ktorých súčasťou sú hlavné mestá). Regióny s vysokým stupňom urbanizácie majú spravidla vyšší podiel na celonárodnom HDP a tendujú k dynamickejšiemu rastu v porovnaní s regiónmami s prevažujúcim vidieckym charakterom. Prihraničnými regiónmami s najnižším regionálnym HDP per capita v EÚ sú podľa zistení výskumníkov rumunské NUTS-2 regióny Nord-Est a Sud-Est, bulharské regióny Južen centralen, Jugoiztočen a Severoiztočen a poľské regióny Podkarpackie a Lubelskie, ktoré v analyzovanom období vykazovali menej ako 10 000 PPS na obyvateľa. Prihraničnými regiónmami EÚ s najvyšším HDP per capita boli fínsky región Etelä-Suomi a taliansky región Emilia-Romana (viac ako 30 000 PPS na obyvateľa). Medzi prihraničné regióny za vonkajšou hranicou EÚ s najnižším regionálnym HDP per capita patria moldavské regióny, nasledované prihraničnými regiónmami Egypta, Sýrie a Maroka, dosahujúce hodnoty nižšie ako 2 000 PPS na obyvateľa. Najvyššie hodnoty (nad 10 000 PPS na obyvateľa) boli zaznamenané v chorvátskych regiónoch Sjeverozapadna Hrvatska, Jadranska Hrvatska a v tureckom regióne Istanbul.

Tempo rastu pridanej hodnoty

Z hľadiska tempa rastu pridanej hodnoty v rokoch 2004 – 2007 medzi najdynamickejšie regióny EÚ 27 patrili prihraničné regióny pobaltských krajín a rumunský región Nord-Vest (s mierou medziročného rastu viac ako 7 %). Spomedzi regiónov na druhej strane vonkajšej hranice to boli ruské regióny Archangel'skaja a Leningrad'skaja oblasť (s mierou medziročného rastu viac ako

10 %). Najmenej dynamické prihraničné regióny v EÚ boli identifikované v Taliansku (s mierou medziročného rastu menej ako 1 %). Vo všeobecnosti možno konštatovať že NUTS-2 regióny za vonkajšou hranicou EÚ sa rozvíjali dynamickejšie v porovnaní s prihraničnými regiónmi v členských krajinách EÚ (pre porovnanie – najmenej dynamické regióny mimo EÚ dosahovali mieru medziročného rastu cca 3 %), čo z dlhodobého hľadiska svedčí o postupnom vyrovnávaní ekonomickej výkonnosti prihraničných regiónov na oboch stranách hranice. K vyššej dynamike z hľadiska tempa rastu pridanej hodnoty pritom tendujú regióny s vyšším stupňom urbanizácie v porovnaní s regiónmi s prevažujúcim vidieckym charakterom. Výhody urbanizovaných regiónov spočívajú v nižších logistických nákladoch, v blízkosti trhov, vo väčšej dostupnosti informácií, kvalifikovanej a produktívnejšej pracovnej sily, ako aj v intenzívnejšom využití existujúcej infraštruktúry väčším počtom podnikateľských subjektov.

Sektorová analýza prihraničných regiónov poukazuje na rôzne modely špecializácie. Kým 67 % prihraničných regiónov v členských krajinách EÚ vykazuje menej ako 10 % podiel poľnohospodárstva na celkovej zamestnanosti, v prípade prihraničných regiónov za vonkajšou hranicou EÚ ide len o cca 16 % regiónov. Najvyšší podiel poľnohospodárstva na celkovej zamestnanosti v rámci prihraničných regiónov v EÚ vykazujú niektoré rumunské, grécke a poľské regióny. Spomedzi prihraničných regiónov za vonkajšou hranicou EÚ sú to predovšetkým turecké, albánske, marocké a egyptské regióny. Priemysel dosahuje viac ako 40 % podiel na celkovej zamestnanosti v prihraničných regiónoch Maďarska, Talianska a SR. Za vonkajšou hranicou EÚ sú to predovšetkým turecké regióny Bursa a Istanbul. Vysoký podiel sektoru služieb (viac ako 80 %) na celkovej zamestnanosti výskumníci konštatovali v Ciudad Autónoma de Ceuta a v Ciudad Autónoma de Melilla v Španielsku a v Languedoc-Roussillon vo Francúzsku. Za vonkajšou hranicou EÚ sa podieľajú služby viac ako 70 % na celkovej zamestnanosti v ruských regiónoch Murmanskaja oblasť a Sankt Peterburg, na Balkáne sú to regióny Jadranska Hrvatska a Čierna Hora.

*Sektorová
analýza*

2.2 Multidimenzionálne meranie regionálneho rozvoja

Index regionálnej ekonomickej výkonnosti (Regional Economic Performance Index – REPI) bol konštruovaný ako harmonizované multidimenzionálne meradlo regionálneho rozvoja na báze 10 špecifických indikátorov na regionálnej úrovni a 8 komplementárnych indikátorov na národnej úrovni. Hlavnými zdrojmi dát pri hodnotení regionálneho rozvoja pomocou REPI sú databázy EUROSTAT-u, Svetovej banky a národných štatistických úradov. Jednotlivé čiastkové indikátory¹ sú v modeli zadelené do štyroch socio-ekonomických rovín:

*Index
regionálnej
ekonomickej
výkonnosti*

I. práca (kvantitatívne i kvalitatívne hľadisko):

- ▷ percento populácie vo veku 25-64 rokov s vyšším (úplným) stredoškolským vzdelaním;
- ▷ percento populácie vo veku 25-64 rokov s vysokoškolským vzdelaním;
- ▷ miera ekonomickej aktivity (na báze percentuálneho podielu zamestnaných a nezamestnaných osôb v domácnostiach);
- ▷ regionálna miera nezamestnanosti;
- ▷ hustota obyvateľstva;
- ▷ zmeny v raste populácie (s ohľadom na demografické trendy a migráciu);

II. dostupnosť kapitálu a infraštruktúra:

- ▶ mzdy a odmeny zamestnancov (vyjadrené ako % z HDP);
- ▶ hustota cestnej siete (počet km ciest na 100 km² územia);
- ▶ počet bezpečných internetových serverov na 1 milión obyvateľov;
- ▷ percentuálny podiel používateľov internetu na 100 obyvateľov;

III. produktivita výrobných faktorov:

- ▶ celkové daňové zaťaženie (percentuálny podiel na komerčnom zisku);
- ▶ náklady na začatie podnikania (% z hrubého národného dôchodku per capita);

¹ Regionálne indikátory sú označené symbolom ▷ a indikátory na národnej úrovni sú označené symbolom ▶

- ▶ Index vnímania korupcie (podľa Transparency International);
- ▶ Rating záťaže colných procedúr (podľa Svetovej banky);
- ▶ Spotreba energie (ekvivalent kg ropy) na 1.000,- USD vyprodukovaného HDP;

IV. dáta charakterizujúce životné podmienky

- ▷ počet osobných áut na 1.000 obyvateľov;
- ▷ počet nemocničných lôžok na 100.000 obyvateľov;
- ▷ počet lekárov na 100.000 obyvateľov;

Normalizovaným dátam za každý skúmaný región sú na báze štatistického modelu pridelené váhy, hodnota indexu pre daný región je výsledkom váženého súčtu čiastkových indikátorov. Index regionálnej ekonomickej výkonnosti umožňuje porovnať silné a slabé stránky prihraničných regiónov na oboch stranách vonkajšej hranice EÚ, pričom poukazuje na významné rozdiely v regionálnej ekonomickej výkonnosti a spôsoboch regionálneho rozvoja.

Na čelných priečkach 139-miestneho rankingového rebríčka (pozri Grozea-Helmenstein, Berrer, 2015, s. 49 – 51) nájdeme švajčiarske a nórske regióny, patriace do špeciálnej skupiny prihraničných regiónov. Spomedzi prihraničných regiónov členských krajín EÚ sa v rankingovom rebríčku REPI najvyššie umiestnili regióny Etelä-Suomi – Južné Fínsko (11. priečka), Zahodna Slovenija (14. priečka) a Pohjois-Suomi – Severné Fínsko (17. priečka). Regióny umiestnené na čelných pozíciách v rankingovom rebríčku vykazujú veľký podiel vysokoškolskej pracovnej sily, vysokú mieru ekonomickej aktivity, nízku mieru nezamestnanosti, nízke náklady na začatie podnikania, nízku mieru korupcie, dobrú infraštruktúru, veľký podiel používateľov internetu, ako aj efektívne colné procedúry.

*Ranking
regiónov
podľa REPI*

Spomedzi prihraničných regiónov za vonkajšou hranicou EÚ 27 sa najvyššie umiestnili Sjeverozapadna Hrvatska (46. priečka), Jadranska Hrvatska (52. priečka) a Petrohrad (61. priečka). Sjeverozapadna Hrvatska zahŕňa dve významné ekonomické centrá – hlavné mesto Zagreb a Varaždin, známy koncentráciou IT priemyslu. Jadranska Hrvatska benefituje predovšetkým z turizmu vďaka atraktívnemu pobrežiu Jadranského mora. Petrohrad predstavuje dôležitú obchodnú bránu, ako aj významné priemyselné a finančné centrum Ruskej federácie.

Na posledných 27 priečkach rankingového rebríčka sa umiestnili výlučne prihraničné regióny spoza vonkajšej hranice EÚ (alžírke, sýrske, albánske, marocké, tuniské, turecké, srbské, bosnianske a ukrajinské regióny). Väčšinou ide o regióny s nízkou hustotou obyvateľstva a vysokým podielom poľnohospodárstva na hrubej pridanej hodnote, menej rozvinutou infraštruktúrou a nízkou mierou ekonomickej aktivity. Spomedzi prihraničných regiónov v členských krajinách EÚ sa v rebríčku najnižšie umiestnili grécky región Sterea Ellada (111. priečka) a talianske regióny Puglia (106. priečka), Calabria (105. priečka) a Campania (104. priečka).

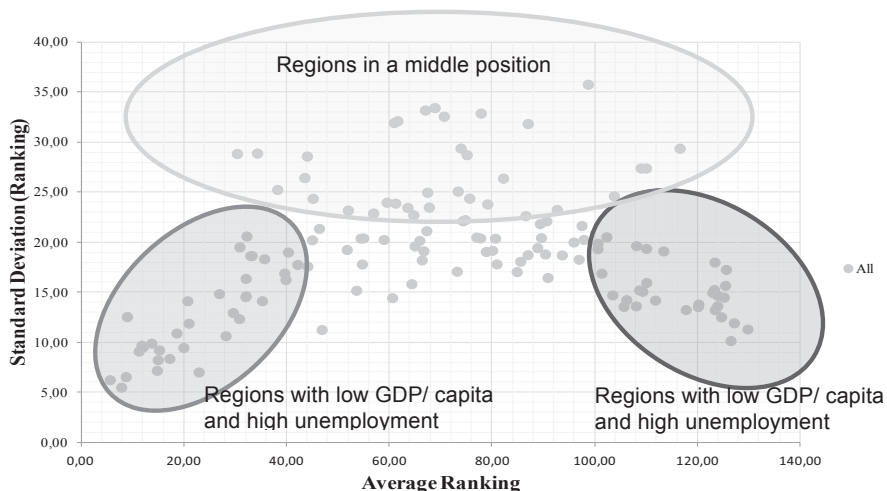
Región NUTS-2 Východné Slovensko sa v rankingu umiestnil na 49. priečke, susedný poľský región Podkarpackie na 53. priečke, susedný maďarský región Észak-Alföld na 48. priečke a susedný ukrajinský región Zakarpacie na 119. priečke. Celkový prehľad rankingu regiónov podľa REPI uvádzame v prílohe k pracovnému zošitu.

Kým pre prihraničné regióny v nových členských krajinách EÚ v strednej a východnej Európe a pre juhoeurópske regióny sú typické menej a stredne technologicky vyspelé výroby a poľnohospodárstvo, rámec regionálneho rozvoja v severoeurópskych prihraničných regiónoch je založený na sektore hi-tech služieb a výrobách s vysokou pridanou hodnotou. Aj keď prihraničné regióny za vonkajšou hranicou EÚ (s výnimkou regiónov Švajčiarska, Nórska a Islandu) spravidla zaostávajú za susednými prihraničnými regiónmi v členských krajinách EÚ, čo sa týka ekonomickej výkonnosti a kvality podnikateľského prostredia, viaceré z týchto regiónov dosahujú rýchle tempá rastu regionálneho HDP a dynamicky sa rozvíjajú. Výskumníci predpokladajú, že vďaka špeciálnym ekonomickým vzťahom EÚ so susednými krajinami v rámci Európskej susedskej politiky a rôznym regionálnym i multilaterálnym iniciatívam cezhraničnej spolupráce sa budú bariéry obmedzujúce medzinárodnú mobilitu kapitálu a pracovných síl naďalej znižovať.

Skúmané regióny je ďalej možné na základe rankingu rozčleniť do troch skupín, podľa vykazovaných hodnôt regionálneho HDP per capita a regionálnej miery nezamestnanosti:

- regióny s vysokými hodnotami HDP per capita a nízkou mierou nezamestnanosti;
- regióny s nízkymi hodnotami HDP per capita a vysokou mierou nezamestnanosti;
- regióny v strednej pozícii.

Ranking according to REPI

Zdroj: Grozea-Helmenstein, D. – Berrer, H. (2015), s. 52

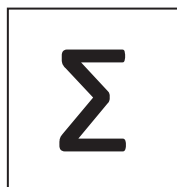
V rámci podpory udržateľného regionálneho rozvoja prihraničných regiónov na vonkajšej hranici EÚ hrajú významnú úlohu benchmarkingové nástroje, pomáhajúce porozumieť špecifickým odlišnostiam a konkurencieschopnosti jednotlivých regiónov, čo prispieva k formulácii účinných regionálnych politík. Zhluková, resp. klastrová analýza pomohla výskumníkom odhaliť rôzne modely regionálneho rozvoja a odlišné odvetvové profily skúmaných regiónov, ktoré je možné rozdeliť na základe podobností do deviatich klastrov. Identifikované klastre zoskupujú regióny ktoré sú si podobné, čo sa týka ekonomických aktérov, inštitucionálneho prostredia a ekonomickej výkonnosti a sú si často i navzájom geograficky blízke. Zo svojej vzájomnej blízkosti a vzájomných väzieb môžu tieto regióny vyťažiť výhody a naučiť sa stavať na svojich silných stránkach a špecifických príležitostiach pre ekonomický rozvoj namiesto snáh napodobňovať iné regióny. Na základe identifikácie silných stránok a konkurenčných výhod regionálnych klastrov je možná formulácia úspešných regionálnych klastrových stratégií, ktoré sa budú líšiť podľa konkrétnych charakteristík a potrieb jednotlivých klastrov. Zloženie deviatich klastrov identifikovaných na základe zhlukovej analýzy pri použití 13 čiastkových

Klastrová
analýza

indikátorov z modelu Indexu regionálnej ekonomickej výkonnosti je uvedené v nasledujúcej tabuľke:

Cluster	Region
L	GR11-Anatoliki Makedonia, Thraki, GR12-Kentriki Makedonia, GR13-Dytiki Makedonia, GR14-Thessalia, GR21-Ipeiros, GR22-Ionia Nisia, GR23-Dytiki Ellada, GR24-Stereia Ellada, GR25-Peloponnissos, GR41-Voreio Aigaio, GR42-Notio Aigaio, GR43-Kriti, ES61-Andalucia, ITD3-Veneto, ITD4-Friuli-Venezia Giulia, ITD5-Emilia-Romagna, ITE1-Toscana, ITE3-Marche, ITF1-Abruzzo, ITF2-Molise, ITF3-Campania, ITF4-Puglia, ITF6-Calabria, ITG-Isole, ITG1-Sicilia, ITG2-Sardegna, PT15-Algarve, PT18-Alentejo, PT20-Região Autónoma dos Açores (PT), PT30-Região Autónoma da Madeira (PT)
M	GR30-Attiki, ES51-Cataluña, ES52-Comunidad Valenciana, ES53-Illes Balears, ES62-Región de Murcia, ES70-Canarias (ES), FR81-Languedoc-Roussillon, FR82-Provence-Alpes-Côte d'Azur, FR83-Corse, ITC3-Liguria, ITE4-Lazio, PT17-Lisboa, F113-Itä-Suomi, F11A-Pohjois-Suomi
N	TR10 - Istanbul, TR21-Tekirdag, TR31-Izmir, TR41-Bursa, TR42-Kocaeli, TR62-Adana, TR63- Hatay, TRC1 - Gaziantep, TRC2 -Sanliurfa, TRC3 - Mardin, AF01-Algeria, AF14-Egypt, AF32-Morrocco, AF46-Tunisia, ME13-Syria
O	AL00-Albania, TR22-Balikesir, TR32-Aydin, TR33-Manisa, TR61-Antalya, TR81 - Zonguldak, TR82-Kastamonu, TR83-Samsun, TR90 -Trabzon, TRA2-Agri, TRB2-Van
B	BA10-Federacija Bosne i Hercegovine, BA20-Republika Srpska, ME00-Crna Gora, MK00-Poranesnata jugoslovenska Republika Makedonija
E	BG33-Severoiztochen, BG34-Yugoiztochen, BG42-Yuzhen tsentralen, EE-Estonia, LV-Latvia, LT-Lithuania, HU22-Nyugat-Dunántúl, HU23-Dél-Dunántúl, HU32-Észak-Alföld, HU33-Dél-Alföld, PL31-Lubelskie, PL32-Podkarpackie, PL34-Podlaskie, PL62-Warmińsko-Mazurskie, PL63-Pomorskie, RO11-Nord-Vest, RO21-Nord-Est, RO22-Sud-Est, SI01-Vzhodna Slovenija, SI02-Zahodna Slovenija, SK04-Východné Slovensko, HR01-Sjeverozapadna Hrvatska, HR02-Sredinja i Istocna (Panonska) Hrvatska, HR03-Jadranska Hrvatska, MD0x-Chisinau, MD0x-Nord, MD0x-Centru , MD0x-Sud, RS03-Pokrajina Vojvodina
C	CY-Cyprus, FI18-Etelä-Suomi, IS00-Ísland, NO01-Oslo og Akershus, NO02-Hedmark og Oppland, NO03-Sør-Østlandet, NO04-Agder og Rogaland, NO05-Vestlandet, NO06-Trøndelag, NO07-Nord-Norge, CH01-Région lémanique, CH02-Espace Mittelland, CH03-Nordwestschweiz, CH04-Zürich, CH05-Ostschweiz, CH06-Zentralschweiz, CH07-Ticino
F	ES63-Ciudad Autónoma de Ceuta (ES), ES64-Ciudad Autónoma de Melilla (ES)
G	BY01-Brestskaya, BY02-Vitebsk Voblast (Vitebsk), BY04-Grodno, RU2A-Respublika Karelija, RUARK-Arhangel'skaja oblast', RUNEN-v tom chisle Neneckij avtonomnyj okrug, RU25-Kaliningradsckaja oblast', RULEN-Leningradsckaja oblast', RU27-Murmanskaja obl., RU29-Pskovskaja obl., RU22-Sankt-Peterburg g., UAX1-Volyn, UAX2-Zakarpat'ja, UAX3-Ivano-Frankivsk, UAX4-Lviv, UAX5-Odesa, UAX6-Chernivtsi

Zdroj: Grozea-Helmenstein, D. – Berrer, H. (2015), s. 59.

Zhrnutie:

Výskumný projekt EUBORDERREGIONS významne napomohol k pochopeniu súvislostí, paralel a rozdielov, čo sa týka ekonomickej vyspelosti prihraničných regiónov v okolí vonkajšej hranice EÚ. Multidimenzionálny prístup k meraniu regionálneho rozvoja pomáha zachytiť širokú škálu faktorov, determinujúcich vývoj prihraničných regiónov a porozumieť tak ich konkurencieschopnosti a špecifickým predpokladom rozvoja cezhraničných iniciatív,

realizovaných (nielen) na komerčnej báze. Klastrová analýza napomáha pri identifikácii silných a slabých stránok prihraničných regiónov a má potenciál slúžiť ako základ pre formulovanie rozvojových stratégií. Úspešné stratégie a politiky by mali reflektovať skutočné potreby a možnosti regiónov a mali by sa medzi jednotlivými klastrami špecificky odlišovať. Na druhej strane, vytváranie dobrých ekonomických podmienok a priaznivého podnikateľského prostredia v prihraničných regiónoch môže napomôcť vytváraniu regionálnych klastrov a dynamizovať proces regionálneho rozvoja.

Úlohy k textu:

1. Zistite, aké hodnoty HDP per capita a miery nezamestnanosti vykazuje prihraničný región NUTS-2 Východné Slovensko (resp. jeho dva samosprávne kraje) a región Zakarpacie.
2. Zistite aký podiel na zamestnanosti majú na Východnom Slovensku a na Zakarpatí agropotravinársky sektor, priemyselný sektor a sektor služieb.
3. V tabuľke v pracovnom zošite vyhladajte, v ktorých klastrach sa nachádzajú regióny Východné Slovensko, Zakarpacie a ich susedné prihraničné regióny v Poľsku, Maďarsku a na Ukrajine.
4. Vyhladajte v rankingovom rebríčku REPI (v prílohe pracovného zošita) pozície regiónov na východnej hranici EÚ.
5. Porovnajte hodnoty indexu REPI v prípade prihraničných regiónov, ktoré sú súčasťou EÚ a v prípade regiónov za vonkajšou hranicou Únie.

Otázka na zamyslenie:

Napište krátku esej o tom, ako vnímate úroveň ekonomickej vyspelosti Východného Slovenska a Zakarpattia. Pokúste sa identifikovať najmenej tri silné a tri slabé stránky týchto prihraničných regiónov.

Príloha: Prehľad rankingu prihraničných regiónov podľa indexu REPI

Rank	Region		Mean	Standard deviation	Index
1	CH04	Zürich	1,5	0,9	100,0
2	CH03	Nordwestschweiz	2,9	1,3	98,9
3	CH01	Région lémanique	4,1	1,8	98,1
4	CH02	Espace Mittelland	6,4	2,1	96,4
5	CH05	Ostschweiz	6,8	2,8	96,1
6	CH07	Ticino	7,0	2,6	96,0
7	CH06	Zentralschweiz	7,0	3,1	95,9
8	NO01	Oslo og Akershus	8,7	5,4	94,7
9	NO06	Trøndelag	13,3	5,8	91,3
10	NO05	Vestlandet	14,5	6,2	90,4
11	FI18	Etelä-Suomi	16,0	8,2	89,3
12	NO04	Agder og Rogaland	16,3	6,8	89,1
13	IS00	Ísland	17,9	18,1	87,9
14	SI02	Zahodna Slovenija	18,2	5,9	87,7
15	NO03	Sor-Østlandet	18,7	6,9	87,3
16	NO07	Nord-Norge	18,7	7,5	87,3
17	FI1A	Pohjois-Suomi	20,4	9,1	86,1
18	CY	Cyprus	21,6	8,4	85,2
19	ES53	Illes Balears	21,8	9,1	85,0
20	NO02	Hedmark og Oppland	23,1	9,4	84,1
21	FI13	Itä-Suomi	23,1	11,5	84,1
22	ES63	Ciudad Autónoma de Ceuta	25,2	17,0	82,6
23	FR82	Provence-Alpes-Côte d'Azur	26,4	9,4	81,7
24	ES64	Ciudad Autónoma de Melilla	26,7	19,6	81,5
25	ES51	Cataluña	27,3	8,0	81,0
26	PT17	Lisboa	28,3	9,0	80,3
27	FR81	Languedoc-Roussillon	28,9	10,4	79,8
28	SI01	Vzhodna Slovenija	29,1	10,0	79,6
29	LT	Lithuania	29,3	7,8	79,5
30	EE	Estonia	31,7	10,6	77,7
31	FR83	Corse	32,1	12,3	77,4
32	GR30	Attiki	32,5	14,4	77,2
33	ES62	Región de Murcia	32,5	11,4	77,1
34	ES52	Comunidad Valenciana	32,6	11,4	77,1
35	LV	Latvia	36,2	9,1	74,4
36	ES70	Canarias (ES)	37,2	11,2	73,7
37	HU22	Nyugat-Dunántúl	39,2	11,9	72,2
38	PT15	Algarve	42,4	13,3	69,9
39	PT30	Região Autónoma da Madeira	43,7	13,0	68,9
40	HU33	Dél-Alföld	47,3	12,8	66,3
41	ES61	Andalucía	47,5	13,9	66,1
42	HU23	Dél-Dunántúl	47,7	12,9	66,0
43	ITD5	Emilia-Romagna	49,6	16,9	64,6
44	ITE4	Lazio	49,7	16,6	64,5
45	ITC3	Liguria	50,8	19,4	63,7

46	HR01	Sjeverozapadna Hrvatska	51,0	10,6	63,6
47	PT20	Região Autónoma dos Açores	52,1	16,2	62,8
48	HU32	Észak-Alföld	55,8	15,0	60,0
49	SK04	Východné Slovensko	56,0	19,0	59,9
50	PL63	Pomorskie	56,4	14,6	59,6
51	PL31	Lubelskie	56,5	13,5	59,5
52	HR03	Jadranska Hrvatska	57,6	12,1	58,7
53	PL32	Podkarpackie	57,9	15,1	58,5
54	PL34	Podlaskie	58,2	12,4	58,2
55	ITD3	Veneto	61,5	18,1	55,8
56	GR43	Kriti	61,9	14,7	55,5
57	ITE3	Marche	63,1	17,8	54,7
58	PT18	Alentejo	63,5	18,6	54,4
59	ITE1	Toscana	63,9	18,3	54,1
60	GR12	Kentriki Makedonia	64,0	13,8	54,0
61	RU22	Sankt-Peterburg g.	65,1	28,6	53,2
62	PL62	Warminsko-Mazurskie	68,5	16,7	50,6
63	ITD4	Friuli-Venezia Giulia	69,5	19,2	49,9
64	ITF1	Abruzzo	69,7	18,5	49,8
65	BG34	Yugoiztochen	70,3	16,9	49,3
66	BG42	Yuzhen tsentralen	70,9	17,4	48,9
67	GR21	Ipeiros	72,5	15,7	47,7
68	MD0x	Chisinau	72,5	30,3	47,7
69	GR14	Thessalia	72,8	12,8	47,5
70	BG33	Severoiztochen	73,0	16,2	47,4
71	MD0x	Nord	73,1	30,4	47,3
72	TR10	Istanbul	73,3	29,0	47,1
73	BY04	Grodno	74,4	28,7	46,3
74	RU27	Murmanskaja obl.	76,3	27,2	44,9
75	RO11	Nord-Vest	77,7	16,5	43,9
76	MD0x	Sud	78,1	31,1	43,6
77	HR02	Sredisnja i Istocna (Panonska) Hrvatska	79,1	16,1	42,8
78	ME00	Crna Gora	79,7	29,3	42,4
79	MD0x	Centru	79,8	31,3	42,3
80	BY02	Vitebsk Voblast (Vitebsk)	80,2	28,7	42,0
81	GR22	Ionia Nisia	81,3	15,8	41,3
82	BY01	Brestskaya	82,6	26,2	40,3
83	GR42	Notio Aigaio	85,0	12,5	38,5
84	MK00	Poranesnata jugoslovenska Republika Makedonija	85,1	29,8	38,5
85	ITF2	Molise	85,6	19,3	38,1
86	RO21	Nord-Est	85,6	16,6	38,1
87	RUARK	Arhangel'skaja oblast'	86,0	23,6	37,8
88	GR11	Anatoliki Makedonia, Thraki	86,2	13,6	37,6
89	GR23	Dytiki Ellada	89,4	14,2	35,3
90	ITG2	Sardegna	90,4	19,2	34,6
91	GR41	Voreio Aigaio	90,5	12,9	34,5
92	RU2A	Respublika Karelija	91,2	22,5	34,0

CEZHRANIČNÁ SPOLUPRÁCA A REGIONÁLNY ROZVOJ

93	RS03	Pokrajina Vojvodina	91,4	19,5	33,8
94	RO22	Sud-Est	93,8	16,4	32,1
95	GR25	Peloponnisos	93,9	14,0	32,0
96	ITG	Isole	95,3	20,8	31,0
97	TR31	Izmir	95,4	16,1	30,9
98	UAx4	Lviv	96,3	26,6	30,2
99	RUNEN	Neneckij avtonomnyj okrug	96,4	21,4	30,1
100	ITG1	Sicilia	97,1	22,1	29,6
101	UAx6	Chernivtsi	97,9	26,2	29,0
102	GR13	Dytiki Makedonia	98,3	13,3	28,7
103	RULEN	Leningradskaja oblastj	99,2	20,3	28,1
104	ITF3	Campania	100,0	20,8	27,5
105	ITF6	Calabria	101,2	20,2	26,6
106	ITF4	Puglia	102,8	19,2	25,4
107	UAx3	Ivano-Frankivsk	103,4	25,6	25,0
108	RU29	Pskovskaja obl.	103,8	20,6	24,7
109	UAx5	Odesa	103,9	24,3	24,6
110	RU25	Kaliningradskaja oblastj	104,3	18,7	24,3
111	GR24	Sterea Ellada	104,4	13,4	24,2
112	TR21	Tekirdag	104,7	14,1	24,0
113	TR90	Trabzon	105,1	13,9	23,7
114	TR61	Antalya	105,9	11,1	23,1
115	AF14	Egypt	106,2	20,9	22,9
116	TR41	Bursa	106,2	16,4	22,9
117	AL00	Albania	109,0	20,8	20,9
118	TR81	Zonguldak	109,1	12,1	20,8
119	UAx2	Zakarpatya	109,8	21,8	20,2
120	TR32	Aydin	109,8	12,1	20,2
121	TR42	Kocaeli	109,9	16,8	20,2
122	UAx1	Volyn	110,2	21,8	20,0
123	BA10	Federacija Bosne i Hercegovine	114,9	22,3	16,5
124	TR22	Balikesir	115,8	12,0	15,9
125	BA20	Republika Srpska	115,9	22,3	15,8
126	AF46	Tunisia	117,9	16,8	14,3
127	TR62	Adana	121,3	8,8	11,8
128	AF32	Morocco	121,8	16,0	11,5
129	TR82	Kastamonu	122,7	13,4	10,8
130	TR33	Manisa	124,0	9,2	9,8
131	TR63	Hatay	124,1	10,6	9,8
132	TRC1	Gaziantep	124,8	9,0	9,2
133	TR83	Samsun	124,9	9,3	9,2
134	TRA2	Agri	127,6	10,6	7,2
135	ME13	Syria	127,6	17,0	7,2
136	TRC2	Sanliurfa	127,6	9,4	7,2
137	TRC3	Mardin	129,9	8,4	5,5
138	TRB2	Van	131,1	7,6	4,6
139	AF01	Algeria	137,3	5,5	0,0

Zdroj: Grozea-Helmenstein, D. – Berrer, H. (2015), s. 49-51.

LITERATÚRA

BÜRKNER, H.-J. (2010) Scaling and Bordering: Conceptual implications of scale-related perspectives on European borders. (Working Paper 7).

CELATA, F. – COLETTI, R. (2012) Soft, mobile or networked? Cross-border cooperation and the topology of the European Union external frontier. (Working Paper Series 2).

DIMITROV, M. et al. (2003) Cross-Border Cooperation in South-Eastern Europe. The Enterprises' Point of View. *Eastern European Economics*, 41 (6): s. 5-25.

GROZEA-HELMENSTEIN, D. – BERRER, H. (2015) Benchmarking EU-Border-Regions: Regional Economic Performance Index.

HUBER, P. B. (2003) On the Determinants of Cross-border Cooperation of Austrian Firms with Central and Eastern European Partners. *Regional Studies*, 37 (9): s. 947-955.

PAAS, T. (2003) Regional Integration and International Trade in the Context of EU Eastward Enlargement. Hamburg Institute of International Economics Discussion Paper.

PERKMANN, M. (2003) Cross-Border Regions in Europe: Significance and Drivers of Regional Cross-Border Co-operation. *European and Regional Studies*, 10 (2), p: 153-171.

PERKMANN, M. (2005) Cross-border Co-operation as Policy Entrepreneurship: Explaining the Variable Success of European Cross-border Regions. CSGR Working Paper No. 166/05.

SCOTT, J. (2015) Eastern Neighbourhood as a Political Divide: EU Policies of Regional Cooperation and 'Selective Visibility' in the Case of Ukraine. (Working Paper 10).

SCOTT, J. (2011) EUBORDERREGIONS – State of Art Discussion Report. (Deliverable No. 6, WP 1).

SMALLBONE, D. – XHENETI, M. (2008) CBCED Deliverable 16: Policy Issues Related to Entrepreneurship Development and Crossborder Cooperation in Case Study Regions.

SMALLBONE, D. – WELTER, F. – XHENETI, M. (2012) *Cross-Border Entrepreneurship and Economic Development in Europe's Border Regions*. Cheltenham – Northampton: Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-84844-768-4.

VARADZIN, F. et al. (2005) *Regiony a vnější ekonomické vztahy*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava.

Spolufinancovanie:

Tento projekt je spolufinancovaný z Nórskeho finančného mechanizmu
a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

**Program SK08 – Cezhraničná spolupráca:
„Slovensko – Ukrajina: Spolupráca naprieč hranicou“**

ISBN 978-80-89540-88-4